

Алексеј ТИМОФЕЈЕВ*

СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА КАЖЊЕНИХ
„КОМИНФОРМОВАЦА“: НАЦИОНАЛНА
ПРИПАДНОСТ, ДУЖИНА КАЗНЕ, УЗРАСТ, ПОЛНА
СТРУКТУРА, СРОДНИЦИ, ПОВРАТНИЦИ

ABSTRACT: The collective demographic portrait of those convicted for sympathies towards the USSR in communist Yugoslavia after 1948 is determined in the article, based on the “List of convicts under the IB-accusation”. The sketch of statistics that we drew from this list gives us a limited number of possibilities because it was only an “operationally useful” list created by revising and shortening previous versions. Thus on the basis of this document, we can conclude that the arrested were relatively young people (20-30 years old), among whom Serbs and Montenegrins dominated numerically, many of whom participated in the Partisan Movement. These statistics support the already widespread scientific hypothesis that the conflict was not an ideological dispute, but was related to the determination of Yugoslavia’s affiliation to the East or the West. The number of Serbs, Bulgarians, Russians and Montenegrins convicted for sympathizing with the USSR was disproportionately higher than the percentage representation of those peoples in the population of Yugoslavia. At that time, the mountaineers of Montenegro hid the most ardent supporters of the Soviet Union.

KEYWORDS: Political Repression, Early Cold War, Detention Camps, Tito, Stalin, History Of Yugoslavia.

Историја конфликта ИБ, односно неуспелог покушаја Ј. В. Стаљина и Совјетског Савеза да притиском са стране скине са власти Ј. Броза Тита, уследелог за тиме раскида између две комунистичке државе и успешне борбе Југославије за независност у односу на источни блок,

* Аутор је научни савјетник Института за новију историју Србије и ванредни професор Филозофског факултета у Београду.

тема је која одавно привлачи домаће и стране историчаре¹. У овом раду ми нећемо да улазимо у природу сукоба, мотивацију понашања појединаца, чак и у правичност / оправданост / сразмерност репресије. Примарним задатком овог рада служи покушај да се утврди одговор на само једно питање. Против кога и у коликој димензији била је упорна оштрица политичке репресије? Какав је био сумарни портрет човека, који је прошао судску (или административну односно вансудску) репресију услед реаговања система УДБ против „просовјетски“ расположених становника ФНРЈ у периоду од избијања сукоба до нормализације односа са СССР-ом?

Већ давно су објављени подаци да је на Голототоку било укупно 16.312², или 16.288³, или 16.731⁴, или 16.012⁵ кажњеника. Према истраживачима који су радили са документом „Осврт на проблем рехабилитације бивших присталица ИБ“, израђеном у Београду у јуну 1964. од стране Савезног секретаријата за унутрашње послове у том тренутку у евиденцији било је укупно 30.113 кажњених коминформоваца.⁶ Према насталом исте 1964. „Прегледу бивших, осуђиваних и кажњаваних присталица ИБ“ било је 30.507 таквих особа.⁷ Ипак из података које доноси „Преглед бивших, осуђиваних и кажњаваних присталица ИБ“ јасно је да то није укупан број логораша, него да он укључује и оне који су били кажњени на друге начине (прекршајно, сменом са положаја, пен-

¹ Radonjić, Radovan, *Izgnubljena orijentacija*, Beograd 1985; Marković, Dragan, *Istina o Golom otoku*, Beograd 1987; Tasić, David, *Leševi s Golog : prvo dokumentarno kazivanje o Golom otoku*, Ljubljana 1988; Nikolić, Miodrag, *Informbiro*, 1–2, Zagreb 1989; Marković, Dragan, *Josip Broz i Goli otok*, Beograd 1990; *Ženski logor na Golom otoku: ispovesti kažnjеница i islednice*, prired.: Dragoslav Simić i Boško Trifunović, Beograd 1990; ; Nikčević, Tamara, *Goli otoci Jova Kapičića*, Podgorica 2009; Jezernik, Božidar, *Non cogito ergo sum: eseji o Golom otoku*, Novi Sad 2012; Banac, Ivo, *Sa Staljinom protiv Tita. Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, Zagreb 1990; *Golu otok: (1949–1956): radovi sa okruglog stola, Podgorica 27. juna 1995*, Podgorica 1998; *Jugoslovensko-sovjetski sukob 1948* (zbornik radova sa naučnog skupa u Institutu za savremenu istoriju), Beograd 1999; Višnjić, Čedomir, *Partizansko ljetovanje. Hrvatska i Srbi 1945–1950*, Zagreb 2003; Mitrović, Momčilo, *Tri dokumenta o ibeovcima*, Beograd 2009; Cvetković, Srđan, *Između srpa i čekića. Represija u Srbiji 1944–1953*, 1-2, Beograd 2006-2011.

² *Istorija Saveza komunista Jugoslavije*, Beograd 1985, 371.

³ Radonjić, Radovan, *Izgnubljena orijentacija*, Beograd 1985, 77.

⁴ Marković, Dragan, *Istina o Golom otoku*, Beograd 1987, 17.

⁵ Mitrović, Momčilo, *Tri dokumenta o ibeovcima*, Beograd 2009, 61.

⁶ Višnjić, Čedomir, *Partizansko ljetovanje. Hrvatska i Srbi 1945–1950*, Zagreb 2003, 274. Pučnik, Jože, *Iz arhivov slovenske politične policije: UDBA, OZNA, VOS*, Ljubljana 2002, 221; Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.–1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb 2006., 274

⁷ Višnjić, Čedomir, *Partizansko ljetovanje. Hrvatska i Srbi 1945–1950*, Zagreb 2003, 275; Mitrović, Momčilo, *Tri dokumenta o ibeovcima*, Beograd 2009, 62–63.

зионисањем и сл.), оне који су били хапшени и убрзо пуштани без казне (4.076 људи), или избачене из КПЈ (9.918 чланова), па чак и оне који су били евидентирани као коминформовци после „нормализације односа“ са СССР-ом (394 човека!) и друге категорије. Наведени број од тридесет хиљада особа не треба сматрати коначним бројем жртава репресије због Информбироа, јер је до тог броја Управа државне безбедности (УДБ, Удба) дошла накнадно, путем накнадног прикупљања грађе о оперативно значајним особама спроведеног крајем 1963, када су многи кажњени и некажњени информбировци већ умрли, емигрирали или били рехабилитовани, па их стога нису укључили у евиденцију.⁸ Различити аутори сматрају да је било 54.000⁹; или 55.663¹⁰; или 59.596¹¹; или 61.000¹² регистрованих коминформоваца, тј. особа које су због својих политичких ставова (односа према ИБ и Стаљину) биле на различите начине санкционисане од 1948. па надаље, па се убудуће на њихово кретање и понашање пазило. Те бројке обухватају оне особе које су биле кажњаване и изоловане, као и оне који нису затваране већ и само искључене из партије или отпуштене.

Посебно светло на питање броја на разне начине кажњених информбировца баца поименични списак Удбе из 1964. године који се налази у Државном архиву Србије, у фонду Безбедносне информативне агенције (БИА), збирка II, бр. 105 и бр. 109. Исти документ се налази и у Хрватском државном архиву у Загребу у фонду HR-HDA-1561 Служба државне сигурности Републичког секретаријата за унутрашње послове СРХ под сигнатуром 011.10. У ХДА списак има датум 2. јул 1963. и наслов „Списак кажњеника ДКР и осуђеника по ИБ-у“ (односно осуђених кривичном пријавом на затвор или административном одлуком на друштвено користан рад). Овај списак је објављен на неколико српских и хрватских сајтова пре десетак година.¹³ У штампаном облику „Списак кажњеника ДКР и осуђеника по ИБ-у“ је објављен 2016. у Београду.¹⁴ У

⁸ Mitrović, Momčilo, *Tri dokumenta o ibeovcima*, Beograd 2009, 58.

⁹ Bilić, Jure, „Otvoreno i kritički – ne samo o ‘kriznim’ situacijama“, u: *Jugoslavija, samoupravljanje, svijet – danas*, Zagreb 1976, 95.

¹⁰ Radonjić, Radovan, *Izgubljena orijentacija*, Beograd 1985, 75; Marković, Dragan, *Istina o Golom otoku*, Beograd 1987, 15; Banac, Ivo, *Sa Staljinom protiv Tita. Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, Zagreb 1990, 148.

¹¹ Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb 1999, 308.

¹² Митровић, Момчило, „Два писма кажњених ‘друштвено-корисним радом’ 1949. године“, *Годишњак за друштвену историју*, 2/1995, 260.

¹³ „16.101 Golootočana, po spisku!“, *Novi plamen*, <http://noviplamen.net/2013/12/25/16000-golotočana-po-spisku/>; „Dokument: Spisak 16101 golootočana“, *Vreme*, <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1165220>; У име народа! Политичка репресија у Србији 1944–1953, <http://goliotok.uimenaroda.net/sr/search/>.

¹⁴ *Регистар лица осуђиваних по основу Информбироа Документ Управе државне без-*

пропратној белешци која се налази уз списак који се чува у Загребу постоје још два податка. Документ је био послат од стране VIII одељења УДБ ФНР Југославије, које је водило евиденцију кажњених, а упућен је у II одељење Државног секретаријата за унутрашње послове НР Хрватске. Према тада важећој систематизацији послова, „Друго одељење (политичко), бавило се сузбијањем делатности унутрашњег непријатеља“, а „Осмо одељење било је задужено за кадрове и имало је два одсека, од којих се први бавио питањима организационе природе, а други персоналним питањима.“¹⁵ Очито се VIII одељење бавило неком врстом архивске службе и систематизовањем документације. Могуће је да је овај списак у њему и настао.

Шта нам, у ствари, казује поименични списак кажњених „коминформоваца“ који истражујемо у нашем раду? Најпре би се могло рећи да је пред нама дериват многих докумената, настао дугогодишњим оперативним и документационим радом Удбе. Тај поступак је укључивао састављање првобитних спискова ухапшених и кажњених, а затим њихово укрштање, анализирање и уједначавање у време док је мрежа логора и затвора за информбироваца још радила. У једном тренутку је дошло и до уништавања дела грађе, највероватније после „нормализације односа“ са Совјетским Савезом и затварања логора 1956. године. Још касније, у периоду до 1964. године, преостали спискови и друга документација су прочишћени, па су из њих редуковани они који су били неоправдано ухапшени, као и они коју су у међувремену умрли или се иселили из државе. Крајем 1963. године су, путем „анкете“, рађене и неке накнадне допуне. Тако се, на крају, дошло до списка од преко 16.000 кажњених информбироваца, који је до пропасти Југославије служио као једно од средстава за праћење њиховог понашања. То, даље, значи, да је до почетка 1964. године списак кажњених и осуђених информбироваца у евиденцији Удбе био преполовљен (са око 31.000 на нешто више од 16.000), као што је преполовљен и број укупно регистрованих коминформоваца (са око 61.000 на нешто више од 30.000). Они чији подаци су сачувани и даље су сматрани безбедносно интересантним, иако многи од њих никада нису били осуђивани нити изоловани. То је највише што се у овом тренутку може рећи. Ипак, и на основу оваквог списка се може пружити приближна скица стања и прелиминарни статистички преглед документа на основу квантификације основних података за лица из списка. То не треба сматрати коначном

бедности ФНР Југославије, приред. Д.Михаиловић, М.Јовановић, Г.Милорадовић, А.Тимофејев, Београд, 2016.

¹⁵ Милошевић, Милан, „Порекло и еволуција органа државне безбедности социјалистичке Југославије (1944–1966)“, *Гласник Историјског архива Ваљева*, 41/2007, 108.

сликом ни састава голооточана, нити састава свих логораша који су били затворени широм мреже логора формираних у Југославији због Информбироа. Овај списак, по свему судећи, представљао је оператив-но средство Управе државне безбедности за праћење понашања јед-ног дела бивших логораша после њиховог пуштања на слободу. Он је, највероватније, настао сажимањем и прочишћавањем неких других, ранијих спискова.

Национална статистика у документу који истражујемо није исцрп-на и постоји одређена могућност корекције (Табела 1). Тешко је про-ценити да ли се радило о грешкама насталим приликом прекуцавања текста или из неких других разлога. На пример, у „Бугаре“ су били свр-стани и у Пећи ухапшени Марк (Ђона) Пренчи – вероватно Албанац и 5 Хрвата – Иван (Фрање) Зриле из Јајца, Вељко (Мирослава) Перош из Сплита, Силвио (Николе) Зоровић из Задра и Гавро (Стјепана) Пухало кога је ухапсила Удба НР Хрватске, а у „Бразилијанце“ (sic!) – Ср-бин Вид (Васе) Перић из Теслића. Нејасни су разлози због којих је у шифарнику издвојено неколико додатних ставки које могу да се развр-стају на основу анализе података о особама са овом бројком – „0“ – Ср-бин, „1“ – Хрват, „3“ – Македонац, „4“ – Црногорац (али ту се нашао и један Словенац – Иван (Ивана) Долиншек, кога је ухапсила Удба НР Словеније), „5“ – Бугарин, „32“ – Италијан, „97“ – Македонац. Одређе-ни проблем представља недостатак статистичких података за нацио-налну припадност Румун (вероватно су они у шифарнику заступље-ни као „Власи“) и опште категорије Муслиман (неуједначено су распо-ређени у категорије „Југословени“, „Срби“, „Хрвати“, „Непознато“ и „Без држављанства“).

Табела 1. Национална структура према шифарнику на првој страни документа.

Национална припадност	Број	% од ИБ	% у ФНРЈ
00: ?	1	0,006139	
01: ?	1	0,006139	
02: „Шиптар“ (Албанац)	439	2,69507	4,757966
03: ?	1	0,006139	
04: ?	11	0,06753	
05: ?	1	0,006139	
08: „Бразилијанац“	2	0,012278	
09: „Бугарин“	263	1,614587	0,387647

12: „Чех“	64	0,392903	0,247367
15: „Египћанин“	1	0,006139	
20: „Француз“	1	0,006139	
22: „Грк“	4	0,024556	
32: ?	1	0,006139	
33: „Италијан“	86	0,527964	0,50453
51: „Мађар“	246	1,510222	3,147913
55: „Аустријанац“ (Немац)	10	0,061391	0,350854
63: „Пољак“	6	0,036835	
65: „Влах“ (Румун)	22	0,13506	0,406382
69: „Рус“	107	0,656885	0,127244
76: „Циганин“ (Турчин)	7	0,042974	0,461169
90: „Србин“	7.185	44,11566	41,51076
91: „Хрват“	2.580	15,84505	23,99397
92: „Словенац“	559	3,431764	8,974279
93: „Македонац“	809	4,966542	5,13645
94: „Црногорац“	3.540	21,73246	2,699089
95: „Југословен“	4	0,024556	
96: „Русин“	6	0,036835	0,235479
97: ?	1	0,006139	
99: (Без држављанства) Јевреј, Словак, Русин	124	0,76125	
Непознато (необележено)	207	1,270796	
УКУПНО:	16.289	100	100

Проблем је утолико већи, јер није поуздана ни објективност пописа становништва ФНРЈ из 1948. године, а посебно када су у питању „пограничне националности“, које су од својих матица одељене административним или државним границама нове државе. Ипак, упоређивањем броја припадника појединих народа у редовима осуђених због Информбироа (% од осуђених према ИБ) и њиховог учешћа у броју становника целе државе ФНР Југославије (% од становништва у ФНРЈ), долазимо до интересантних запажања. Односом тих пропорција, „% од осуђених према ИБ“ наспрам „% од становништва у ФНРЈ“, долази се до индекса „лојалности“ и „нелојалности“ руководству појединих народа ФНРЈ у време конфликта са СССР-ом (Табела 2).

Табела 2. „Индекс лојалности“ појединих народа

Национална припадност	број	% од ИБ	% у ФНРЈ	%ФНРЈ /%ИБ	%ИБ/ %ФНРЈ
76: Турчин	7	0,042974	0,461169	10,7314	0,093184
96: Русин	6	0,036835	0,235479	6,392862	0,156424
55: Немац	10	0,061391	0,350854	5,715061	0,174976
65: Румун	22	0,13506	0,406382	3,008889	0,332349
92: Словенац	559	3,431764	8,974279	2,615063	0,3824
51: Мађар	246	1,510222	3,147913	2,084405	0,479753
02: Албанац	439	2,69507	4,757966	1,765433	0,566433
91: Хрват	2.581	15,84505	23,99397	1,514288	0,660376
93: Македонац	809	4,966542	5,13645	1,034211	0,966921
33: Италијан	86	0,527964	0,50453	0,955615	1,046447
90: Србин	7.186	44,11566	41,51076	0,940953	1,062752
12: Чех	64	0,392903	0,247367	0,629588	1,588341
09: Бугарин	263	1,614587	0,387647	0,240091	4,165095
69: Рус	107	0,656885	0,127244	0,193708	5,162405
94: Црногорац	3.540	21,73246	2,699089	0,124196	8,051775

Полазећи од ове табеле долази се до закључка да је број Хрвата, Албанаца, Мађара, Словенаца, Румуна, Русина и Рома у редовима осуђених због Информбироа био пропорционално мањи од њихове заступљености у становништву Југославије. Насупрот томе, број Срба, Чеха, Бугара, Руса и Црногораца осуђених због симпатија према СССР-у био је непропорционално већи од процентуалне заступљености тих народа у становништву Југославије. Ова статистика иде у прилог већ раширеној научној хипотези да је конфликт у вези Информбироа имао не политички карактер (тј. да је био идеолошка размирица), него геополитички (тј. био је повезан са одређивањем припадности Југославије према Истоку или Западу). Ова статистика, такође, потврђује и мишљење да су у то време гудуре Црне Горе скривале најватреније присталице Совјетског Савеза.

Ове хипотезе се могу проверити анализом органа који су хапсили и вршили истрагу над појединим *информбировцима* (Табела 3). Могло је да буде 10 разлитичих органа који су покренули или водили истрагу. У случајевима када је републичка Удба покретала истрагу, а орган вођења ис-

Дакле, не рачунајући деловање КОС ЈНА – 380 (116+264) и УДБ ФНРЈ 606 (148+458), број ухапшених и/или процесуираних од „других органа“ (1+1) и оних за које није познато место хапшења и процесуирања (158), може се закључити да су од 16.289 случајева хапшења чак 15.143 извршиле локалне, републичке УДБ. То је у складу са податком по коме су републичке Управе државне безбедности биле аутономни органи.¹⁶ Удба НР Србије и главног града Југославије Београда ухапсила је и/или процесуирала укупно 6.408 (3.505+1.491+995+417) односно 42,5% људи. Удба НР Хрватске – 2.760 (2.035+725) односно 18% људи, Удба НР Словеније – 504 (281+223) односно 3,5% људи, Удба НР Македоније 836 (619+217) односно 5,5% људи, Удба НР Црне Горе – 2.299 (1.506+793) односно 15% људи, Удба НР Босне и Херцеговине – 2.336 (1.444+892) односно 15,5% људи.

Табела 4. Становништво република
(у % према становништву ФНРЈ)

Република	(% од становништва ФНРЈ)	
НР Србија	39,06	41,39
Београд	2,33	
НР Хрватска	23,82	
НР Словенија	8,82	
НР Македонија	7,310	
НР Црна Гора	2,39	
НР Босна и Херцеговина	16,26	
ФНРЈ	100	

Поређењем ове табеле са подацима (у процентима) о броју становника у републикама (Табела 4), може се доћи до интересантних података. Анализом процентуалног броја становништва република и „учинка регионалних служби“ појавиле су се две поларне републике и четири релативно блиских просеку. У НР Црној Гори број ухапшених и/или процесуираних био је чак 6,5 пута већи него што је био процентуални удео становништва Црне Горе у ФНРЈ. НР Србија, НР Босна и Херцеговина и НР Македонија такође су имале нешто већи број ухапшених и/или процесуираних, иако се ту радило о процентима. У НР Хрватској, супротно томе, број ухапшених и/или процесуираних био је нешто мањи, али и

¹⁶ Према речима бившег генерал УДБ Јова Капичића: „Премда је однос савезне и републичких УДБ-и више био однос међусобне сарадње, републичке службе су имале извјесну аутономију. Осим када су у питању били послови од заједничког, односно југословенског интереса, Ранковић се готово није мијешао у њихов рад.“ Nikčević, Tamara, *Goli otoci Jova Kapičića*, Podgorica 2009, 118–119.

овде се радило о процентима. Најзад, у НР Словенији је број ухапшених и/или процесуираних био 2,5 пута мањи него што је био процентуални удео становништва Словеније у оквиру ФНРЈ. Дакле, и овде се назирала подела Југославије на „источни“ и „западни“ део државе.

Интересантно је упоредити ову корелацију са местом рођења ухапшеника. По републикама се може разврстати 15.460 (95%) ухапшеника: НР Србије – 4822 особе (1–239, 800–821, 990), НР Хрватске – 3045 особе (241–484, 850–876, 991), НР Словеније – 513 особе (485–559, 900–907, 992), НР Босне и Херцеговине – 2630 особа (560–681, 950–961, 993), НР Македоније – 968 особа (682–753, 980–986, 994), НР Црне Горе – 3482 особе (755–774, 995). Нема података за 826 особа и још 3 (два Србина и један Албанац) имају шифре које немамо у шифарнику (795, 884, 927), могуће је да се ради о штампарским грешкама. У овом случају такође добијамо 3 групе република – са заступљеношћу око просека (НР Хрватска, НР Македонија, НР Босна и Херцеговина и НР Србија) и два супротна пола – НР Словенија (број ухапшених 2,65 пута мањи него што је био процентуални удео становништва Словеније у оквиру ФНРЈ) и НР Црна Гора – број ухапшених и/или процесуираних био је чак 9,42 пута већи него што је био процентуални удео становништва Црне Горе у ФНРЈ. Разликује се само релативна „бројност“ НР Хрватске и посебно НР БиХ од процентуалног показатеља за НР Србију. Сматрамо да је то повезано са доминацијом „прећанских Срба“ у редовима партизана и услед тога у редовима комуниста, а значи и оних страдалих због „ИБ“.

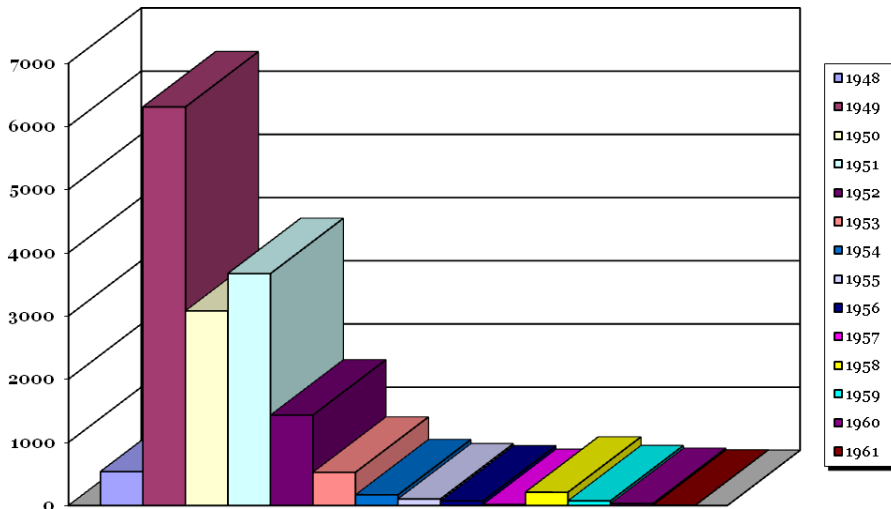
У оквиру појединих република могу се сагледати веома илустративне појаве, ако се упореди процентуална заступљеност Срба у тим републикама (према попису), са процентом ухапшених Срба. На пример, у Хрватској је међу 3.045 ухапшена било, према шифарнику, 980 Срба (или 32%), док је ухапшених Хрвата, према шифарнику, било 1.860 (или 61%). Према попису из 1948. године у НР Хрватској су Хрвати чинили 79%, а Срби 14,5% укупног становништва. У НР Босни и Херцеговини, према шифарнику, од укупно 2.630 ухапшених као Срби се декларисало 1.981 (или 75%) ухапшених, а као Хрвати, према шифарнику, 491 (или 18,5%). Овде подвлачимо „декларисали су се“ јер је муслиманских презимена било и у првој и у другој групи, а број „посебних“ Муслимана у другим групама је био занемарљив (мање од 50 људи). Према попису из 1948. године у НР Босни и Херцеговини Хрвати су чинили 24%, Срби 44% становништва, а „неопр.[едељени] муслимани“ – 31%. Ова анализа показује да је национална припадност била у одређеној корелацији са „безбедносном интересантношћу“ или, с друге стране „поузданошћу“ одређених група становника те две републике. Осим тога што су се Срби заиста више опредељивали за подршку Совјетима, можемо

да наслутимо и одређени политички амбијент, који је настао услед сукоба око Информбироа и дао је појединцима могућност за прикривени међунационални обрачун.

Табела 5. Година одласка на одслужење казне

1948	535	3,3
1949	6.306	38,7
1950	3.079	18,9
1951	3.669	22,5
1952	1.431	8,8
1953	525	3,2
1954	169	1,1
1955	103	0,6
1956	71	0,4
1957	15	0,08
1958	210	1,3
1959	73	0,5
1960	31	0,2
1961	3	0,02
Непознато	69	0,4
УКУПНО	16.289	100%

Графикон 1. Статистичка анализа године одласка на одслужење казне

Статистичка анализа године одласка на одслужење казне пружа пластичну слику таласа прогона (Табела 5). Точак репресије је добио највећи замах 1949. године, али се све до 1953. његов рад није зауставио (Графикон 1). Смрт Јосипа Стаљина је успорила, али није зауставила репресије и три последње његове жртве су отишле на робију чак 1961. године! Али, ни они нису били повратници, већ су се по први пут сударили са репресијом: Мирко (Чедомира) Ђорђевић из Београда је имао 22, Вељко Ракочевић Батрић из Колашина је имао 23, а Милан (Рада) Наранчић из Госпића је имао 42 године у тренутку хапшења.

Полазећи од годишта рођења осуђених (Табела 6) можемо релативно тачно (без корекције у случају ако се хапшење десило пре рођендана) да оценимо године рођења ухапшених ибеоваца (Табела 7).

Табела 6. Годиште рођења осуђених

Година	Број
1872	1
1876	1
1879	3
1880	1
1881	2
1882	1
1883	3
1884	4
1885	9
1886	3
1887	4
1888	16
1889	16
1890	12
1891	18
1892	25
1893	28
1894	39
1895	51
1896	61
1897	66
1898	95
1899	71

1900	101
1901	107
1902	134
1903	142
1904	195
1905	197
1906	238
1907	285
1908	320
1909	388
1910	425
1911	425
1912	583
1913	520
1914	650
1915	399
1916	354
1917	317
1918	342
1919	553
1920	751
1921	780
1922	857
1923	891

1924	893	1933	32
1925	973	1934	16
1926	930	1935	18
1927	894	1936	3
1928	741	1937	4
1929	550	1938	3
1930	382	1939	2
1931	207	Непознато	68
1932	89	УКУПНО	16.289

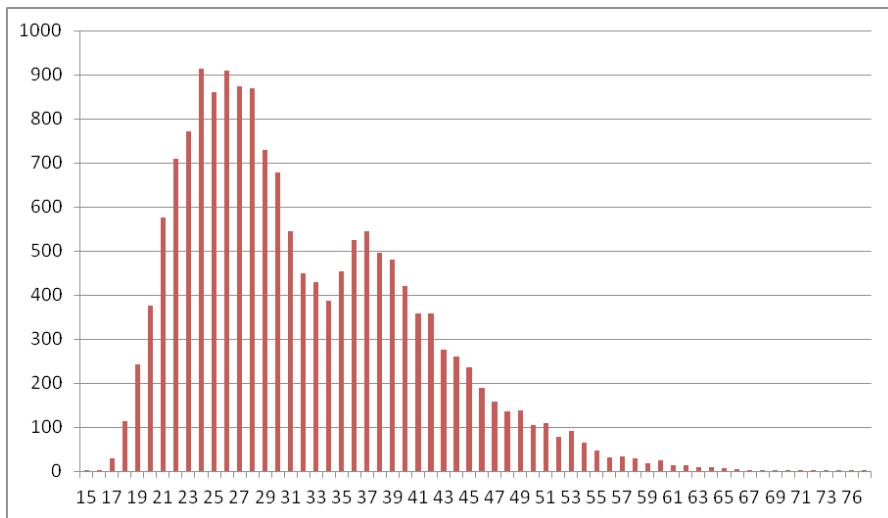
Табела 7. Године осуђеника у моменту хапшења

Година	Број		
15	1	39	480
16	3	40	421
17	30	41	357
18	113	42	358
19	243	43	275
20	375	44	261
21	575	45	236
22	710	46	188
23	771	47	157
24	913	48	135
25	860	49	137
26	909	50	104
27	874	51	108
28	868	52	77
29	728	53	91
30	678	54	65
31	544	55	46
32	449	56	31
33	430	57	33
34	387	58	30
35	454	59	17
36	524	60	25
37	545	61	14
38	496	62	14
		63	10
		64	8

65	7
66	4
67	3
68	1
69	2
70	3
71	1

72	1
73	1
75	1
76	1
80	1
Непознато	105
УКУПНО	16.289

Графикон 2. Анализа статистике узраста осуђеника у моменту хапшења

Анализа годишта и године рођења (Графикон 2.) даје нам још једну битну црту у скици типичног ибеовца – углавном су то били млади људи од 20–30 година, који су се добро сећали Другог светског рата јер су имали 14 и више година у тренутку када су прве немачке бомбе пале на Југославију.

Табела 8. Полна структура (према табели)

Мушкарци	15.397	94,5%
Жене	892	5,5%
УКУПНО	16.289	100%

Табела 9. Најближи сродници између осуђених: браћа, сестре, родитељи и деца (процена према табели)

2 сродника	355	(710)	
3 сродника	33	(99)	
4 сродника	5	(20)	
УКУПНО		829	5,1%

Табела 10. Повратници (процена према табели)

2 пута	189
3 пута	5

Анализа полне структуре, породичних прилика („породице“ ибе-оваца) и рецидивиста даје нам још један битан прилог скици – то су углавном били мушкарци, чији идеолошки и политички погледи су били резултат личних запажања и процена, а не породичних околности (Табела 8 и 9) Систем кажњавања је био округан, али делотворан, па су и рецидивисти били изузетак (Табела 10). Осим тога, постоји и додатно објашњење – незаобилазна чињеница узрасне психологије – младост пати од максимализма у ставовима, али се на нове околности и ново окружење релативно брзо прилагођава.

Скица статистике коју смо извукли на основу овог списка пружа нам ограничен број могућности, утолико више што се ради о „оперативно корисном“ списку насталом ревизијом и скраћивањем претходних верзија. На основу овог документа можемо закључити да су се међу ухапшеним информбировцима углавном нашли релативно млади људи (20–30 година), међу којима су бројчано доминирали Срби и Црногорци, од којих су многи учествовали у Народноослободилачком покрету. Услед бруталне тортуре неки од њих су преминули, али је већина ипак преживела, „ревидирала“ своје ставове, а потом се друштвено и политички притајила.

Статистичку обраду овог документа треба сматрати за прилог истраживању почетних година Хладног рата. Истовремено, ово је и колективна слика људи који су страдали услед доследности у својим погледима, а у околностима промене политичке констелације. Тиме је био одређен даљи пут Југославије после наглог заокрета крајем четрдесетих година минулог века због размирица између Јосипа Броза Тита и Јосифа Цугашвилија Стаљина.

Aleksej TIMOFEJEV

STATISTICAL ANALYSIS OF PUNISHED “COMINFORMERS”:
NATIONALITY, LENGTH OF SENTENCE, AGE, GENDER
STRUCTURE, RELATIVES, RETURNEES.

Summary

The collective demographic portrait of those convicted for sympathies towards the USSR in communist Yugoslavia after 1948 is determined in the article, based on the „List of convicts of the prisons and detention camps suspected in IB“

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА:

Banac, Ivo, *Sa Staljinom protiv Tita. Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, Zagreb 1990.

Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb 1999.

Bilić, Jure, „Otvoreno i kritički – ne samo o ‘kriznim’ situacijama“, u: *Jugoslavija, samoupravljanje, svijet – danas*, Zagreb 1976.

Cvetković, Srđan, *Između srpa i čekića. Represija u Srbiji 1944–1953*, 1-2, Beograd 2006-2011.

Istorija Saveza komunista Jugoslavije, Beograd 1985.

Ježernik, Božidar, *Non cogito ergo sum: eseji o Golom otoku*, Novi Sad 2012.

Jugoslovensko–sovjetski sukob 1948 (zbornik radova sa naučnog skupa u Institutu za savremenu istoriju), Beograd 1999.

Marković, Dragan, *Istina o Golom otoku*, Beograd 1987.

Milošević, Milan, „Poreklo i evolucija organa državne bezbednosti socijalističke Jugoslavije (1944–1966)“, *Glasnik Istorijskog arhiva Valjevo*, 41/2007.

Mitrović, Momčilo, „Dva pisma kažnjenih ‘društveno-korisnim radom’ 1949. godine“, *Godišnjak za društvenu istoriju*, 2/1995.

Mitrović, Momčilo, *Tri dokumenta o ibeovcima*, Beograd 2009.

Nikčević, Tamara, *Goli otoci Jova Kapičića*, Podgorica 2009.

Nikolić, Miodrag, *Informbiro*, 1–2, Zagreb 1989.

Pučnik, Jože, *Iz arhivov slovenske politične policije: UDBA, OZNA, VOS*, Ljubljana 2002.

Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945–1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb 2006.

Radonjić, Radovan, *Izgubljena orijentacija*, Beograd 1985.

Registar lica osuđivanih po osnovu Informbiroa Dokument Uprave državne bezbednosti FNR Jugoslavije, prired. D.Mihailović, M.Jovanović, G.Miloradović, A.Timofejev, Beograd, 2016.

Tasić, David, *Leševi s Golog : prvo dokumentarno kazivanje o Golom otoku*, Ljubljana 1988.

Višnjić, Čedomir, *Partizansko ljetovanje. Hrvatska i Srbi 1945–1950*, Zagreb 2003.

Ženski logor na Golom otoku: ispovesti kažnjenica i islednice, prired.i: Dragoslav Simić i Boško Trifunović), Beograd 1990.

Голу оток: (1949–1956): радови са округлог стола, Подгорица 27. јуна 1995, Подгорица 1998.